

Učiteljski Tovariš.

Glasi avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

Vsebina: Naznanilo. — Jan Lego. — V obrambo. II. — Šolske stavbe na Kranjskem. — Le v zdravem telesu biva zdrava duša. — Društveni vestnik. — Književnost in umetnost. — Vestnik. — Uradni razpisi učiteljskih služeb. — Inserati.

Naznanilo.

Uredništvo našega lista se je preselilo v Idrijo. Vse uredništva se tičeče pošiljatve je torej odslej naslavljati: Uredništvo „Učiteljskega Tovariša“ v Idriji.

Jan Lego.

Ob sedemdesetletnici prijatelja slovenskega učiteljstva in šolstva.

(Dalje.)

Ni čuda, da je bolelo njegovo slovansko srce, da v samem kraju Motniku takrat sploh ni bilo šole, da so „gospod Janez“ poučevali v kuhinji v župnišču otroke, sedeče za mizo in po tléh, v prvih začetkih šolskih naukov, za kar je dobival gospod 70 gld. letne nagrade. In podobno kot tu, je videl povsod drugod, da je cerkovnik, obenem navadno tudi organist, poučeval mladino temeljnih predmetov občne ljudske šole na svojem stanovanju. Dostikrat je pripovedoval Lego svojim prijateljem z globokim dojemom, kako ga je to bolelo, da je bil tako nadarjen narod tisti čas, kar se tiče šolske izobrazbe, tako zanemarjen. Šolski obisk je obvezen na Kranjskem šele od 1870. l. sem. Kakor znano, so imela do tega časa samo mesta in mesteca svoje šole, kjer se je poučevalo slovenščino kot poseben predmet, vse druge predmete se je pa poučevalo kakor hitro le mogoče v nemščini. V tej duševni bedi slovenskega naroda je poslal jubilent tega leta v „Posel z Prahy“ obširno razpravo, kateri je dodal tudi razdelitev učnih ur ljudske šole v Kamniku, iz katere je bilo razvidno, da se je poučevalo v 4. razredu te šole slovenščino samo po eno uro na teden.

No, doslej je Lego spoznal le del slovenskega naroda, praktično sicer, toda ne pregledno. Ali srečen slučaj je nanese l. 1858., da je namestnik grof Gustav Chorinský, svob. gospod z Ledske na Moravskem, Jana Lego na nekem komisijskem potu osebno spoznal, slišal o njem samo hvalo, na kar ga je poklical v Ljubljano k deželni vladi in kmalu nato v svojo predsedniško pisarnico. V tej pisarnici je imel Lego največjo priložnost, da se je seznanil z vsemi razmerami po Sloveniji.

V Ljubljani je postal med svojimi tovariši kmalu priljubljena oseba. Kot glasben Čeh je vstopil v moški zbor

filharmoničnega društva ter tu uvidel, da Slovenci vkljub svoji veliki glasbeni nadarjenosti in ljubezni do petja nimajo doslej nikake skladbe za moški zbor. Nabral je torej l. 1859. med svojimi slovenskimi tovariši moškega zbora 19 gld., katere je oddal dr. Bleiweisu, uredniku „Novic“, da bi razpisal nagrado za najlepši moški zbor, kar je mogel napraviti dr. Bleiweis zaradi neprijaznih tedanjih političnih razmer šele l. 1862. Dobil je prvo nagrado za skladbo „Kdo je mar“ Kašpar Mašek, rodome Čeh, organist v stolnici, drugo nagrado pa dr. Benjamin Ipavic. In od tega časa datuje veliko gibanje med glasbenim svetom slovenskim, in moški zbori so se hitro množili. Takrat je napisal Lego v praškega „Daliborja“ obširen članek o glasbi na Slovenskem vobče, zlasti pa o filharmoničnem društvu in njegovem zborovodji Ant. Nedvědu. Razen tega je pomagal pridno s svojimi posnetki iz čeških listov Bleiweisu za njegove „Novice“.

V svoji službi v predsedniški pisarnici je bil Lego jako pazljiv. Zvedel je, da je vedel grof Chorinský o vsakem njegovem koraku in gibu, ter da je bil zato skoraj pod policijskim nadzorstvom. Ali grof Chorinský je spoznal v njem rednega in zanesljivega uradnika ter ga večkrat odlikoval s podeljenjem posebnih nagrad.

Zaradi velikih izprememb v političnem položaju je bil prestavljen Lego l. 1860. k namestništvu v Trstu. Tudi tukaj ni miroval. Ustanovil je prvo slovansko pevsko društvo, in kot posledica tega je nastala „Slovanska čitalnica“. Koncerti pevskega društva so se jako obnesli; in na njih se je shajala elita slovanske družbe v Trstu. Pri enem teh koncertov je sodelovala z uspehom češka pianistka gdč. Zadrožilková.

Kmalu nato je dobil Lego mesto pri vrhnem pomorskem zapovedništvu v Trstu. Od tega časa se je začel baviti s sestavljanjem češke pomorske terminologije in je dopisoval od tod o tamošnjih razmerah v „Národní Listy“. V Trstu je tudi začel jako intimno prijateljstvo z dvema tedaj najznatnejšima slovanskima pesnikoma, Levstikom in Cegnarjem, kateremu je pomagal pri prevajanju „Babičke“ Bóžene Němcove na slovenščino.

Koncem l. 1860. je bil prestavljen k pomorskemu ministrstvu na Dunaj, ki se je ustanovilo namestu dotedanjega vrhnega pomorskega zapovedništva v Trstu. Z Dunaja je pošiljal članke o pomorstvu v Riegrov „Naučný slovník“. Tam je pridno obiskoval nekaj let predavanja prof. Miklošiča, Šembere in Suesa na vseučilišču, ter dobil tako širše obzorje v slovanskem jezikoslovju ter o prirodnih vedah.

L. 1869. se je hudo prehladil pri Tegetthofovem pogrebu ter je moral oditi nazadnje meseca vel. travna na dovoljeni dopust za odpočinek v Myto pri Rokycanah, kjer je v dobi svojega dopusta ustanovil žensko izobraževalno društvo „Milado“. Pred vsem zaradi njegovega delovanja se je ustanovila tedaj v Myti delniška pivovarna, kateri je bil s početka sam brezplačno za knjigovodjo. V oklicu, od njega napisanem, kjer pozivlja svoje rojake k ustanovitvi pivovarne, pravi med drugim: „da je gotovo, da bo stala pivovarna v Myti, toda bo li češka ali nemška, nato naj odgovore mytski in okoliški občani“. Vidimo torej, da je neprestano delal. Vsako priliko je znal porabiti ter povsod dobiti hvaležnega dela. Kakor je uvidel pri nas potrebo prvih početkov izobrazbe, je uvidel doma važnost izobraženega ženstva, s čimer se pridobi narodnosti in svetu pol človeštva. Takisto je uvidel važnost gospodarske osamosvoje, ker le gmotno neodvisen človek in narod more misliti na izvrševanje misli in dosego smotrov.

Polagoma ozdravivši od težke bolezni na čeških kmetih, vstopi začasno v službo pri holoubeskih železarnah, dokler ni bil končno poklican l. 1872. zopet v pomorsko službo v puljskem arzenalu. Toda nova bolezen prepreči tu njegovo delovanje, in odide se popravljat k Blejskemu jezeru. Ker pa vojaške pomorske službe ni mogel več vršiti dalje, je bil upokojen kot adjunkt e. kr. pomorskega komisarijata ter se vrne v Prago, kjer začne pisati svoje članke v „Svetozor“, naslovljene z „Obrazy z Krajiny“ ter druge članke o Sloveniji po dnevnikih.

Z letom 1872. končuje druga doba, to je čas njegovega bivanja in delovanja na Slovenskem. Videli smo, da je bil res pomočnik pri prvih začetkih našega kulturnega prebujanja. Delal je pri vseh onih stvareh, ki so bile ali takrat važen pripomoček napredka ali so pa še dandanašnji mogočni predstavniki slovenskega duševnega gibanja. Pomagal je še takrat učitelju Močniku, uvidevši važnost izobrazbe za narodovo maso. Pomagal je urejevati „Učit. Tovariša“, ki torej danes izpolnjuje svojo dolžnost, spominjajoč se moža, ki že pred 50 leti ni dvomil o možnosti njegovega obstoja ter že takrat polagal v dušo slov. učitelja kali, iz katerih se je pozneje razvil list, ki je zbral okrog sebe tako kulturno moč. — Videl je pomen pesmi v tistih časih za širjenje narodnostne misli ter pomagal snovati pevska društva in opozarjal na pospeševanje glasbe s podpiranjem glasbenikov. Iz teh početkov se je razvila „Glasbena Matica“. — Lego je videl važnost časopisja in pomagal Bleiweisu v onih težkih časih, ko so maloštevilni zavedni domoljubi pošiljali med svet in sprejemali vsak droben članek s toliko ljubeznijo in strahom! Dandanes lahko vidi, kako se je razvilo naše časopisje iz onih neznatnih početkov, katerim je tudi on pomagal vzdrževati obstanek. No, obenem ni pozabil domovine, nadaljeval je delo, ki ga je začel še v prvi svoji dobi, nadaljeval je s pisateljevanjem in delovanjem doma.

Za tem sledi doba seznanja Slovencev in Čehov. Tudi sedaj dela za Slovence, vendar ne več toliko med nami kakor doma. Prvi začetki hitrejšega ntripanja duševnega življenja so se med tem pri nas razvili v krepko reko. Kjer je zadostovalo prej nekaj mož, tam je nastopila dandanes zavoljo potrebe razdelitve dela povsod cela četa naslednikov, da morejo zmagati nadaljevanje in pospeševati razvitek. Vendar še dandanes deluje Lego med nami iz Prage doli,

v onih točkah, kjer smo še slabi in sami doslej še nismo začeli delati.

Začenja se pa sledeča doba njegovega življenja, čas njegovega delovanja za Slovence med Čehi, z onim letom, ko je stopil prvič na Triglav. Krasen dan je bil, ko sta stala s pokojnim jeseniškim učiteljem Bernardom vrhu našega orjaka, tako da je segal pogled noter do hinavske benečanske zemlje; na severu so se svetile v solnčnem žaru nemške gore nalik ogromnim prstom, ki so stegovali svojo nenasitno poželjenje po slovenski zemlji. In tedaj je sprejel tamgor narodni triglavi bog zopet po dolgih, dolgih stoletjih prvo narodno daritev, rodila se je misel, ustanovitve društva, ki bi pokazalo ljudem ob njegovem vznožju, koliko božanske, veličastno-grozne lepote imajo okrog sebe. A obenem se je rodila misel, seznaniti svojce Čeha s temi krasotami in z rodno, ki je zrastel na teh tleh, pomagati njemu zopet kvišku, a sebi krepiti duha in telo tu za nadaljevanje dela. Začelo se je tisti dan ožje zблиžanje Čehov in Slovencev.

L. 1873. se je vrnil Lego zopet k Blejskemu jezeru, odkoder je delal hvaležne izlete po vsem Gorenjskem, obiskal med tem tudi Triglav, in napisal zopet razne članke.

Po sedemmesečnem bivanju se je vrnil odtod l. 1874. na Češko, in to najprej k svojemu bratu Antonu, župniku v Krasni Hori pri Sedlčanah, a koncem leta pa v Prago, kjer je vstopil takoj v službo muzeja kraljevstva češkega ter postal, kot se je izrazil o njem bivši knjižničar Vrtjátko, hitro njegova desna roka. V novem muzeju je urejeval jako bogate zbirke rezov (jeklo- bakro- rezov itd.), map in glasbenin, a sedaj je upravitelj glasbenega oddelka muzeja. V tej muzejni službi je bil tudi književno jako delaven, in goječ v svojem srcu neprestano vročo ljubezen do slovenskega naroda, je zastopal in zastopa dosedaj tu vse njihove interese ter je ustanovil iz tega vzroka v Pragi „Češkoslovensko društvo“, kateremu je še vedno predsednik. K temu jubilejntovemu dejanju je treba pripomniti, da je skrbel za podporo ubožnim slovenskim dijakom, jih dostikrat tudi sam gmotno podpiral, jih podpiral z dejanjem in svetom.

Posebnih zaslug na polju gojitve slovanske vzajemnosti si je pridobil s tem, da je v Pragi oživotvoril „Šolo slovanskih jezikov“, ki jo je zamislil svoje dni bivši ravnatelj Mašek. V tej šoli je poučeval Lego štiri leta brezplačno slovensčino in srbohrvaščino, o čimer je prinesel jako toplo pisano poročilo „Posel z Budce“ l. 1895.

Lego je postal pravi slovenski konzul za nas Slovence gori, ker nam je pomagal tudi dejanski, ne samo z besedo in peresom, tako da lahko rečemo, da je

on té slabé větvi slávké
tam pod Tříhlavem nebetyčným
sdé srdce zlaté celó dal
s pokladem ducha svého slícným.

Zato so se k njemu tudi kot k srčenemu prijatelju slovenskega naroda obračali v svojih potrebah mnoge znamenitejše osebe našega naroda. Tako je n. pr. slovensko igralko, gosposično Zvonarjevo, sedaj omoženo Borštnikovo, brezplačno poučeval v češčini, ker je hotela nastopiti v češkem Narodnem Divadlu v Pragi. Župniku Majarju je preskrbel, ko je ta na svojem oddihu v Pragi na pol oslepel, na svoje stroške za predčitalca tedanjega sedmošolca in sedanjega odvetnika dr. Petra Nessya. Drugemu Slovencu, profesorju Rajču, ki je umrl zaradi ponesrečene operacije v Pragi, je preskrbel dostojen pogreb.

(Konec.)